

Widok na stanowisko od strony zachodniej, fot. H. Taras

Publikację dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury - projekt nr 3354/18: *Dubeczno, stan. 1 (Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie). Materiały z badań archeologicznych w latach 1986-1987*

Dubeczno stanowisko 1

Spośród zabytków ceramicznych z Dubeczna udało się zrekonstruować częściowo kilkanaście egzemplarzy naczyń, garnków i mis, w tym zdobionych rytymi motywami geometrycznymi. Pozyskano także narzędzia krzemienne (m.in. sierp), a także niewielki grocik brązowy.

Do najciekawszych zabytków należą gliniane szpulki oraz tzw. przęśliki rogate (wydobyto jeden kompletny egzemplarz oraz fragment drugiego) o symbolice solarnej.

Surowce krzemienne wykorzystywane w Dubecznie l.

Fot. G. Zabłocki

Tekst: Halina Taras

Na okładce: fragment mapy 1:25 000 z lokalizacją stanowiska 1 (arkusz 6: Powiat Włodawa, wydawca - Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego, Warszawa 1963)

Tło: Jezioro Dubeczyńskie, fot. H. Taras;

Projekt graficzny: Halina Taras

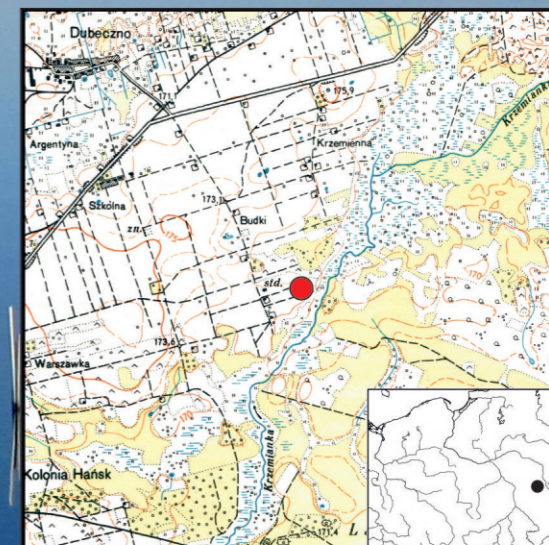
Instytut Archeologii UMCS w Lublinie, Pl. M. C.-Sklodowskiej 4

20-031 Lublin, tel. (0048) 81 537 52 86

www.archeologia.umcs.pl

www.umcs.pl/pl/dubeczno.htm

Druk: Wydawnictwo *Ars Libri*, ul. Wyścigowa 31, 20-425 Lublin

Dubeczno 1. Ceramika kultury pucharów lejkwatych. Fot. G. Zabłocki

Miejscowość Dubeczno (gm. Hańsk, pow. włodawski) leży na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim, wchodzącym w obręb Polesia Lubelskiego. Zajmuje piaszczystą „wyspę”, otoczoną od północy rozległym torfowiskiem, w którego centrum znajduje się płytkie jezioro Dubeczyńskie, zaś od południa i wschodu podmokłą i zatorfioną doliną rzeczki Krzemianki, dopływu Włodawki.

Na gruntach wsi i w jej najbliższym otoczeniu, w promieniu 5 km, wyróżniono około 130 stanowisk archeologicznych. Najstarsze, stosunkowo nieliczne ślady osadnictwa pradziejowego na tym terenie pochodzą sprzed około 12 tys. lat, z czasów paleolitu schyłkowego.

Są to narzędzia krzemienne zgubione lub porzucone przez łowców reniferów podczas ich corocznych wędrówek.

W późniejszym okresie w tutejszych lasach i wodach polowali mezolityczni myśliwi. Ich osady, położone na wydmach, skupiały się głównie na północ od Dubeczna, na gruntach dzisiejszych wsi Luta i Żdżarka.

Pierwsi pradziejowi rolnicy osiedlili się na tym terenie w IV tysiącleciu przed Chrystusem (p. Ch). Były to przede wszystkim społeczności tzw. kultury pucharów lejkwatych. Ludzie ci prowadzili osiadły tryb życia, zajmując się uprawą roślin (głównie zboża i rośliny strączkowe) i chowem zwierząt (bydło, świnie). Relikty osadnictwa tej kultury poświadczono głównie w rejonie Osowy i Dubeczna. Schyłek neolitu - III tysiąclecie p. Ch. - charakteryzuje się regresem osadniczym.

Wyraźny, ponowny wzrost zasiedlenia na tym terenie zaznacza się dopiero w star-szej fazie epoki brązu. W XIX/ XVIII stuleciu p.Ch. przybywa tu ludność kultury trzcinieckiej, która do końca XII w. była głównym (jedynym?) użytkownikiem gospodarczym tej części Polski. Wybitne zgrupowanie tak datowanych punktów osadniczych poświadczono zostało na gruntach Dubeczna i w najbliższych jego okolicach (dwa mikroregiony). Mniej liczne ślady pobytu stwierdzono wzdłuż południowego odcinka Krzemianki. Charakter tych znalezisk może wskazywać na większą stabilność ówczesnych osiedli. Ludność kultury łużyckiej w młodszych odcinkach epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza gospodarowała w strefach mniej zabagnionych, położonych na południowy zachód od Dubeczna.

Ponowny regres osadniczy w tym regionie dotyczy okresu pomiędzy IV w. p. Ch. i V/VI w. po Chrystusie. Sukcesywny powrót osadnictwa następuje we wczesnym średniowieczu, głównie w fazie przedpiastowskiej, jednak nie jest ono wówczas już tak silne jak w epoce brązu.

Do najciekawszych i lepiej zbadanych zaliczyć można stanowisko 1 w Dubecznie, położone na wschód od zabudowań przysiółka Budki, na niewysokiej piaszczystej krawędzi doliny Krzemianki. Odkryte zostało w roku 1985 przez Stanisława Gołuba (ówcześnie pracownika Muzeum Regionalnego w Chełmie) podczas badań powierzchniowych realizowanych w ramach programu *Archeologiczne Zdjęcie Polski*. Poczynione wówczas obserwacje pozwoliły na podjęcie badań wykopaliskowych, które w latach 1986-1987 przeprowadziła Halina Taras (Instytut Archeologii UMCS w Lublinie). Wykazały one kilka faz zasiedlenia tego miejsca w pradziejach. Pierwsi ludzie pojawili się w środkowej epoce kamienia,

około X-IX tys. lat temu. Po ich obozowiskach pozostały ślady obróbki krzemienia, a także narzędzia. Wykorzystywali oni głównie lokalny, przyniesiony przez lodowiec, surowiec narzutowy.

Kolejny, dobrze czytelny okres gospodarki człowieka datowany jest na neolit. Wtedy społeczność kultury pucharów lejkwatych założyła tutaj osadę, która zajmowała powierzchnię około 0,5 ha. Niestety została ona całkowicie zniszczona w epoce brązu, gdy w miejscu tym powstał kurhan. Ułamki naczyń glinianych, zabytki krzemienne, w tym narzędzia, wykonane z surowca narzutowego oraz wołyńskiego kredowego, pochodziły głównie z nasypu kopca oraz ze śladowo zachowanej warstwy kulturowej. Nie zachowały się natomiast obiekty mieszkalne ani wkopane w podłoże jamy gospodarcze. Wnioskując na podstawie ilości pozyskanej ceramiki neolitycznej (ponad dwa tysiące ułamków naczyń) można uznać, że był to pierwszy znaczący etap stabilnego osadnictwa na tym stanowisku. Do najciekawszych zabytków z tego czasu należą miniaturowe naczynka gliniane oraz ceramiczne modele toporków o wyraźnie rytualnej symbolice, a także seria przęślików, wykorzystywanych jako ciężarki dawnych wrzecion.

Epizod osadniczy ze schyłku neolitu ma związek z pasterzami kultury ceramiki sznurowej. Dokumentuje go kilkanaście luźnych ułamków naczyń, które traktować trzeba raczej jako ślad penetracji niż trwalszego osadnictwa.

Dubeczno 1. Ceramika kultury trzcinieckiej. Fot. G. Zabłocki

W epoce brązu teren stanowiska okupowała ludność kultury trzcinieckiej. Wtedy też powiększa się strefa gospodarczego wykorzystania przestrzeni do ponad 1 ha. Być może, nim pochowano zmarłych, funkcjonowała tutaj najpierw osada. Podobne osiedla wyróżniono również w najbliższym sąsiedztwie kopca. Następnie na naturalnym niewielkim wyniesieniu usypano kurhan, który pierwotnie miał średnicę około 15-16 m i przypuszczalną wysokość około 2 m. W jego centrum, pod nasypem, pochowano 5-6 osób. dorosłych i dzieci, których szczątki zachowały się tylko częściowo. Etapowi temu towarzyszyły rozmaite obrzędy w trakcie których, m.in. palono ogniska, składano ofiary ze zwierząt itp. W nasypie zaobserwowano rozsypane i wcześniej skremowane szczątki takich gatunków, jak: krowa i świnia zdeponowane wraz z resztkami stosu. Kremacji poddane zostały zapewne tylko niektóre partie poćwiartowanych zwierząt (śląd cięcia na jednej kości), np. dolne części kończyn, przypuszczalnie też wnętrzności i skóra. Drobne kości wraz z popiołami i węglem drzewnym utworzyły plamistą, siwową warstwę o miąższości przeciętnie do 0,7 m. Podczas usypywania kopca, deponowano w nim celowo rozbite naczynia. Zaobserwowano m.in. kilka koncentracji ceramiki o wyraźnie intencjonalnym charakterze. Oprócz rozbitych naczyń pojawiły się także skupiska polepy i większe koncentracje spalonych kości, a także węgla drzewnych. Zaobserwowano zjawisko rozdzielania skorup pochodzących z jednego naczynia na kilka osobnych stosików, które układały się przeważnie na obrzeżu kopca, w warstwie siwego piasku zawierającej spalone szczątki zwierzęce. Proces usypywania kurhanu mógł być rozłożony w czasie. Ziemię na nasyp zbierano prawdopodobnie dość równomiernie z bliższego i dalszego otoczenia kopca. Przynajmniej część znalezionych w nasypie przedmiotów, wiąże się z fazą sypania kopca. Inne zaś mogły się tam znaleźć przypadkowo, zgarnięte wraz z ziemią. Materiały z górnych warstw nasypu i jego najbliższego otoczenia mogą się też wiązać z ewentualnymi obrzędami odprawianymi już po powstaniu kurhanu. Wobec małego zróżnicowania stylistycznego pozyskanej tutaj ceramiki kultury trzcinieckiej nie jest jednak możliwe przeprowadzenie jej chronologicznego rozwarstwienia.